

azAz Ige teste — a test szava

SZATMÁRI GYÖRGYI

A szerző teológus, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Bibliatudomány Tanszékének vezetője.

Évekkel ezelőtt egy gyimesi falucska egyszerűen élő, dolgos családjai között jártunk. Az egyik udvarról szakadt nadrágos, szurtos fiúcskák tekintettek felénk. A házból olykor hüppögve levegő után kapó, majd ismét keserűséget reszkető, vigasztalan gyermeki sírás hallatszott. A szülők nem voltak odahaza. Szántó, legelő, állat híján más lehetőségük nem lévén, mindketten napszámosnak álltak. Így hát az artikulálatlan, fájdalmas panaszt hívó szónak értettük. A szegényes ház zárt verandáján rugóját vesztett ágy gödrében egyévesforma lányka ült. Arcocskája pormaszatos feketéjét könnyei mosdatták, látni engedve keserves erőlködésben hevült arca pirosát. A pelenkátlan gyermek alatt szagossá ázott ágyon kenyérvég hevert. Érte nyúltam, hátha kedvét lenné benne. Mozdulatom elakadt, ahogy a kővé szilárdult darabot kezem elérte. A zokogást szó, jelenlét nem tudta elcsitítani. Karomba vettem a gyermeket, s fivéreivel együtt magunkkal vittük őket. Mire vendéglátónk kaszálóját elértük, a lányka szuszogva aludt. Alkalmas fekhelyet találva, le akartam őt tenni. Ám amint testét tartó karomat előrenyújtottam, riadt nyöszörgéssel, kétségbeesett grimaszba torzuló arccal kapott utánam, ujjacskái karomba mélyedtek. Főlegyenesedtem, s újra magamhoz vontam őt. Az ölelő test biztonságában alvása ismét megnyugodott, vonásai elsimultak. A következő órákban még két-három alkalommal ugyanaz játszódtott le. A kicsike lány testének szava tiltakozva kiáltott a kiszolgáltató magány ellen. Vigaszt, megnyugvást a másik test elfogadó ölelésében, a megtartó kezek érintésében talált.

Az emberi életben a test „szava” sokféle módon szólal meg. Az emberi test öröm, fájdalom, érzelmek, fizikai és lelki állapot tükre, esztétikai és erkölcsi értékelések tárgya. Megnyilvánulásai az emberi lét határainak különös analógiáit mutatják. Az édesanya verejtékes vajjúdása és a gyermek életért való küzdelme övezik a születést, melynek megpróbáltatásaitól gyűrt ráncos az egészen másokra szoruló kis ember teste. Egy élet fájdalma, próbatételei gyűrt ráncos rajzát őrzi az erejében megfogyatkozó, egyre kisebbedő, s egyre inkább másokra szoruló ember teste élete alkonyán. A csecsemő artikulálatlan hangjai, nyöszörgése, sírása feszült figyelmet kíván a szeretettel gondoskodni vágyó hozzátartozótól, míg a közös élet érthetővé nem alakítja azokat. Majd a világ megismerése felé tapogatózó mozdulatok és szavakká növő hangok mentén lassan-lassan partnerré cseperedik a kezdetben inkább gondozott gyermek. A testi lét másik végpontjánál a szavakba öltöztetett gondolatok e „ruhája” lassacskán elnyú, szavakká szűkül, míg a meggyengülő testben elrejtőzve elveszti artikuláltságát.

gát, és egyre inkább feszült figyelmet kíván a szeretettel gondoskodni vágyó hozzátartozótól, mígnem olykor a test érintésre is érzékeny fájdalmának és igényeinek jelzésére egyszerűsödik. A partneri kapcsolat lassan gondozássá alakul.

¹Andrew Louth:
The Origin of the Christian Mystical Tradition: From Plato to Denys. University Press, Oxford, 1981, 197.

²Jong-Tae Lee:
Bernard's Kiss Symbolism. The Mystery of the Incarnation and Christian Spirituality. Korean Journal of Christian Studies, Vol. 109 (2018), 245–263, 246.

Isten az emberek között

³Xavier Léon-Dufour:
Lettura dell'evangelo secondo Giovanni, Vol. 1. San Paolo, Cinisello Balsamo, 1990, 169.

⁴Edwin Cyril Blackman:
Incarnation. In George Arthur Buttrick et al. (szerk.): *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, Vol. 2. Abingdon Press, Nashville, 1962, 1996²¹, 691–697, 691. Mircea Eliade: *Vallási hiedelmek és eszmék története*, 1. kötet. Osiris, Budapest, 1994, 83–89.

⁵Daniel E. Bassuk:
Incarnation in Hinduism and Christianity. The Myth of the God-Man. Macmillan, London, 1987, 1993², 2–5.

Az emberi test a találkozásokban élő személy e találkozások ünnepét vagy megpróbáltatását közvetítő közege: életet ad, ölel, csókol, simogat vagy üt, sebez, gyilkol. A szeretet vagy annak sebzettsége árulkodó jeleit közvetíti: pírba vonja az arcot a szerelmes látása, de kipirul a düh-től is; mosolyra húzódik az ajak, ha öröm ér valakit, és vigyor torzítja, ha gúny, megvetés él a szívben; könnyeket fakaszt a meghatottság, a túlradó öröm éppúgy, mint a megrendültség, a csalódottság vagy a fájdalom. Egy érintés az összetartozás örömet szerző jele lehet, de válhat tárgyiasító visszaélés gyalázatos, hazug, fájdalmat és szégyent maga után hagyó gesztusává is. Egy csók a hódolat, a szeretet, az együvé tartozás jele, ám a felkínált szeretettel visszaélve az árulás gesztusa lesz (Mk 14,4; Mt 26,48; Lk 22,47–48). A test tehát „beszél”, de szava félreérthető, hazug is lehet. A külső szépség olykor hideg szívet takar, a gyöngye test rejthet nagy jellemet, nemes szívet. Az emberi test ambivalens jellege tükrözi az ellentmondásokkal teli emberi világnak.

Számos vallásban, eszmében ott él az istenséggel való találkozás vágya, melynek lehetősége egyfajta misztikus egyesüléseként fogalmazódik meg. A keresztény misztika sajátosságáról írja Andrew Louth: „A platonista misztikában a lélek visszavonulásáról és felemelkedéséről van szó; a keresztény misztikában a lélek válaszáról arra, hogy Isten leszállt és leereszkedett a megtestesülésben.”¹ A keresztény misztika a megtestesülésben bírja alapját, vagy ahogyan Jong-Tae Lee Clairvaux-i Szent Bernát felfogását összegzi: „a keresztény spiritualitás részese a megtestesülés misztériumában”.²

A megtestesülés valamiféle elgondolása számos valláson belül megmutatkozik. Az olümposzi Zeusz, hogy megjelenjen az emberek között, olykor emberi formát ölt, anélkül azonban, hogy valóban emberré lenne.³ Az ókori Egyiptomban Ré napisten időnként macska vagy sólyom alakjában ölt testet. Ré istent a fáraók atyjaként is tisztelték, akiknek tetteit ugyanazokkal a jellemzőkkel írták le, mint Ré tetteit. Később, Ozirisz és Hórusz kultuszának térhódításával a hatalomra lépő fáraó Hóruszt testesítette meg, aki atyja, a meghalt Ozirisz nyomdokába lép. Ozirisz és Hórusz drámája ismétlődik minden nemzedék-váltáskor, az istenség újra és újra megjelenő halála, illetve megtestesülése az uralkodói dinasztia tekintélyét alapozza meg.⁴ A „változatlan és születetlen Úr” leereszkedésének és változásnak alávetett világba „születésének” gondolata a hinduizmusban is jelen van. Azonban ott ez a leereszkedés és megtestesülés nem egyetlen alkalommal történik meg, s nem egyetlen istenemberről lehet beszélni.⁵ A keresztény hit megtestesülést jelentő ténye az egyetlen Isten egyedülálló kinyilatkoztatása, amelyet egyetlen individuum, a názáreti ács, József fiaként ismert (Mk 6,3; Mt 13,55; Lk 3,23; 4,22; Jn 6,42), zsidó Jézus emberi életében tett teljessé:

„Elküldte ugyanis Fiát (...), hogy az emberek között lakozzék és elmondja nekik Isten titkait (vö. Jn 1,1–18). Jézus Krisztus, a megtestesült Ige, az »emberekhez küldött ember« tehát »Isten igéit mondja« (Jn 3,34), és véghez viszi az üdvözítő művet, melyet az Atya bízott rá, hogy megtegye (vö. Jn 5,36; 17,4). Ezért Ő — akit, ha valaki lát, az Atyát is látja (vö. Jn 14,9) — egész jelenlétével és minden megnyilvánulásával, szavaival és tetteivel, jeleivel és csodáival, főként pedig halálával és a halálból való dicsőséges föltámadásával, végül az igazság Lelkének elküldésével beteljesítvén tökéletessé teszi a kinyilatkoztatást, és isteni tanúsággal erősíti meg azt, hogy velünk az Isten, hogy kiszabadítson minket a halál és a bűn sötétségéből s föltámasszon az örök életre” (DV 4).

A II. Vatikáni zsinat kinyilatkoztatásról szóló dogmatikus konstitúciója Jn 1,14 kifejezésével él, amikor Jézus Krisztusról mint megtestesült Igéről szól. Isten szava teremtő erejét és hatékony jelenlétét a világban a Tóra és a Próféták is hirdetik. A bölcsességi irodalomban a megszemélyesített alakban bemutatott bölcsesség képviseli a világban immanens módon jelenlevő isteni szót.

„Az Ige hús-testté vált” — mondja Jn 1,14. A szavában önmagát és emberre vonatkozó tervét felmutató Isten közlésének újdonsága a közlés módjában áll. A gyűjteménnyé formálódó Írások, a zsinagógai istentiszteleten olvasott Tóra és Próféták közölnek valamit Istenről, szándékáról, kapcsolatáról választott népével. Ezek a közlések megszólítják az emlékezetet, és üzenetként a jelen életre kívánnak hatni. A történelemben megélt tapasztalatok nyomán e szavak új korszakokban új felismerésre nyitnak meg, bátorítanak vagy intenek, Isten és népe kapcsolatának mindennapokban megvalósuló tartalmát táplálják. Mi történik akkor, amikor Isten szava a történelem egy adott pontján, egy adott földrajzi, társadalmi és kulturális közegben emberré lesz? Amikor nem csupán hangzó, emlékezetet megszólító, értelmezett és értelmezést kívánó szóként van jelen Isten népe körében, hanem emberi valóságként jelenik meg?

Kockázatos kommunikáció

A megtestesülés olyan helyzetet kínál, amely bizonyos értelemben hasonlítható Jób tapasztalatához: „Hallgass meg csak, hadd beszéljek, én kérdezlek, te meg felelj nekem! Eddig szóbeszédből hallottam feleled, most pedig saját szememmel látlak!” (Jób 42,4–5). Jób vívódásain, különböző szemléletet képviselő barátaival folytatott vitákon keresztül, de legvégül s döntően *Istent kérdező figyelme által* bepillantást nyert a láthatatlan Isten misztériumába.

A János-evangélium Prológosusának az örök Ige megtestesülését hirdető mondata is e misztérium felé vezet: „szemléltük (*etheaszametha*) dicsőségét, mint az Atya egyszülöttének dicsőségét” (Jn 1,14). A jóbi megértést jelentő pillantásnál (*horaó*: Jób 42,5Lxx) többről van szó. Jn 1,14 látást, szemlélést jelentő igéje (*theaomai*) nem *terminus technicus*, ám az Újszövetségben többnyire személyek, dolgok, események gondos — *testi szemmel* folytatott — megfigyelésére vonatkozik, mely olykor érzékelést meghaladó, intuitív felismerésre, belátásra, hitre ve-

⁶Carl-Heinz Peisker: *Theaomai*. In Horst Balz – Gerhard Schneider (szerk.): *Exegetical Dictionary of the New Testament*. Eerdmans, Grand Rapids, Vol. 2., 136.

⁷Joseph A. Bracken: *Incarnation, Pantheism, and Bodily Resurrection. A System-Oriented Approach*. Theological Studies, Vol. 77 (2016/1), 32–47, 34.

⁸Michael Kugler: *At the Mercy of the Flesh: The Incarnation and historical Contemplation*. Fides et Historia, 47 (2015/1), 128–140, 133.

zet (például Jn 1,32; 11,45).⁶ Testi szemmel látható lett az Ige, amely „köztünk sátorozott” (Jn 1,14). Az Ige-Jézus az emberlét átmeneti, múlandó természetét vállalva (vö. 2Kor 5,1) az Isten velünk, közöttünk, értünk való jelenlétének szent sátora (vö. például Kiv 16,33–34; Szám 9,15–23). A megtestesülés, a láthatóvá vált, *látott Ige* Isten és ember találkozásának és közösségének egészen új módját jelenti. Ez a hitről, az emberről és Istenről való beszéd új módját is megköveteli. Mondhatjuk, hogy a megtestesült Isten kritikai igénnyel lép fel az ember irányában, hogy az ember másként szólhasson róla.⁷ A megtestesülés közvetlen, provokatív, kockázatos és kreatív „kommunikáció”. Jézusban, akiben „benne lakik az istenség teljessége” (Kol 2,9), Isten testi formában, az ember létmódján keresztül ismerteti meg titkát. Kitéve ezzel annak a kockázatnak, amit az emberi szabadság, az emberi világ ellentmondásai jelentenek: a meg nem értés, az elutasítás kockázatának.⁸ A názáreti Jézus mindennapjainak — mint minden zsidó ifjúéának — a vonatkoztatási pontja a Tóra. Ő az Atya akaratát követve, engedelmes, kezdeményező kreativitással viszonyul hozzá (Jn 5,19). Ennek kapcsán vitába bocsátkozik kortársaival, szemléletváltást sürgető paraboláiban az emberi értelem párbeszédét választja.

Nem csupán tanít, hanem személyével, egyéniségével hat. Isten Igéje gyermekké születve legelőször rászorulónak mutatkozik. Máté evangéliuma születésében is üldözött királyként (Mt 2,1–12) mutatja be. Isten emberré válása veszélyezteti az ember hatalomról alkotott elképzelését, nem engedelmeskedik az uralom emberi logikájának: Isten uralma az emberi lét gyöngeségében, az embernek való kiszolgáltatottságban mutatkozik meg. Lukács evangéliuma a szállásról (*katalüma*) kirekesztett, elvetett, közjük tartozóként el nem ismert gyermek „jászolba” helyezését (Lk 2,7) beszéli el. Túllépve az elutasítás falain, Jézus maga választ szállást (Lk 22,11; vö. Mk 14,14), ahol értünk odaadott testét eledelként kínálja. A pászka, mely Isten szabadító tettének, népével kötött szövetségének emlékezetét idézi, Jézus önátadásának jele és hírüladása lesz. A vacsora vendéglátójaként Jézus kimondja a közösség iránti vágyát: „Vágyva vágytam arra, hogy ezt a pászkát megegyem veletek szenvedésem előtt” (Lk 22,15). A megtestesülés által Jézusban Isten vágyó tekintetét fedezhetjük fel. Az öröktől való, Istenre irányuló, Isten-Ige (Jn 1,1) emberré válása a velünk lenni vágyó Isten szava és kezdeményezése Jézusban, aki így imádkozik: „Atyám, azt akarom, hogy akiket nekem adtál, azok is ott legyenek velem, ahol én vagyok, hogy lássák az én dicsőségemet, amelyet nekem adtál, mert szerettél engem már a világ kezdete előtt” (Jn 17,24).

Élet — közösség

A testté vált Ige „dicsőségét mint Isten egyszülöttének dicsőségét szemléltük” (Jn 1,14). Az Ige-Jézus egy kapcsolat képviselőjeként lép a világba, hogy ennek a kapcsolatnak a közvetítője legyen. Benne Isten önmagát, benső világát közli (Jn 1,18): Isten Fiaként az Atyával való egységéről vall (Jn 10,30), tettei és szavai az Atya tettei és szavai (Jn 14,10–11), és akit küld, a másik Szószóló, a Lélek, az Atyától származik (Jn

15,26). Isten egy történelmi személy életének és személyének misztériumán keresztül önmaga misztériumát, kapcsolatot jelentő Életét ajándékozza az embernek, ennek a kapcsolatnak akar részesévé tenni: „hogymindnyájan egy legyenek; ahogyan te, Atyám bennem vagy, és én tebenned, úgy ők is *egy legyenek mibennünk*” (Jn 17,21). A világba lép, aki nem a világból való (Jn 17,14–16). Jövevényként az idegenség határait bontja le.⁹ Jézus közösségi étkezései az embert kereső Isten és az ember hagyományok és szokások korlátait szétfeszítő találkozásai. Ő asztalközösséget vállal bűnösökkel, vámosokkal (például Mk 2,13–17; Mt 9,9–13; Lk 5,27–32; 19,1–10). Asszonyokkal — akár idegenekkel — bocsátkozik párbeszédbe (például Mk 7,24–30; Mt 15,21–28; Jn 4), tanítványi közösségébe fogadja őket, betér otthonukba (Lk 8,3; 10,38–42).

⁹Joseph A. Bracken:
i. m. 44.

A jövevényé testesült Ige, a halandó Jézus imádságában Atyjára bízva a világban idegenné váló tanítványait (Jn 17,16) és azokat, akik a tanítványok tanúságát hittel fogadják majd. Imádkozik, hogy ők Istennek a világ iránti, odaadó szeretete (Jn 3,16) képviselői legyenek: „én őbennük és te énbennem, hogy így ők is teljesen egyé legyenek. Ismerje meg ebből a világ, hogy te küldtél engem, és hogy szereted őket, amint engem szerettél” (Jn 17,23). A testté vált Ige dicsőségének szemlélése ennek a szeretetnek a befogadása. A megtestesülés halált vállaló útja nem kelt illúziókat az ember és világa felől: Jézus könyörög. Ugyanabban, az ellentmondásokkal és elutasításokkal teli, megosztott világban hagyja a tanítványokat, amelybe ő belépett. Úgy tűnik, semmi nem változott. Mégis, a megtestesüléssel világba lépett Istenember odaadott élete, a megváltás gyökeres változást eredményezett: lesz, van egy csoport, egy közösség, amely azzal a szeretettel megajándékozottnak ismeri fel magát, amely Isten belső Élete, lényege. A testté (*szarx*) lett Ige odaadja önmagát. Istennek a Fiú személyében áldozattá váló ajándékában Jézus teste valóságos étel és vére valóságos ital lesz. Aki eszi az ő testét és issza az ő véré, annak örök Élete van (Jn 6,54). E szeretet által és ennek az Életnek befogadóiként a tanítványok meghívtak arra, hogy ennek a megelőző, kezdeményező szeretetnek hatékony jelei legyenek a világban. Pál apostol erről a közösségről, melynek tagjai egy kenyérből részesednek (1Kor 10,17), mint Krisztus testéről szól (1Kor 12,12–27).

A felöltöztetett ember

Jézusban Isten megérinti az embert: kézen fogja a vakot, kezét a vak szeméire teszi (Mk 8,23), megérinti Péter lázas anyósának kezét (Mt 8,15), megérinti a leprást (Mk 1,41; Mt 8,3; Lk 5,13), kézen fogja a halott gyermeket (Mk 5,41; Mt 9,26; Lk 8,54). Isten az emberi együttérzést és cselekvést választja szeretete kifejezéséül. A test e gesztusaival határokat bont le. Aki társadalmi szempontból haszontalannak, emberileg gyöngének, vallási szempontból tisztátalannak minősült, aki az életen kívül rekedt, azt érinti. Ezzel az érintéssel kinyilvánítja a testi ember méltóságát éppen ott, ahol ez a méltóság csorbulni látszik és el nem ismert. Isten önközlésének e testi kijelentése erőteljesebb, közvetlenebb és személyesebb minden más szónál. Az esendő, meztelenségét szégyenlő, Isten előtt rejtőzködő emberért (Ter

¹⁰Vö. Adele Reinhartz: *Incarnation and Covenant: The Fourth Gospel through the Lens of Trauma Theory*. Interpretation: A Journal of Bible and Theology, Vol. 69 (2015/1), 35–48, 44.

3,7–8) Isten Fia gyöngye, meggyötört, megalázott, lemeztelenített lett. Jézus megtestesülése, világban való élete egy nélkülöző „hiánylétnek” a felvállalása,¹⁰ egészen a gyalázatos halálig.

A kifosztott és megszegényített testi ember Jézus keresztre feszítése az ő felmagasztalása (Jn 12,32), nem e világból való királyságának trónja (Jn 18,36–37; 19,19), az Atya és a Fiú dicsőségét kinyilvánító esemény (Jn 17,1–2), a Jézustól felkínált barátság megpecsételése (Jn 15,13). A negyedik evangélium szerint annak az „órája, hogy [Jézus] átmenjen (*hina metabé*) e világból az Atyához” (Jn 13,1). Halála viszsztatérés, mert ő „Istentől jött el és Istenhez megy” (Jn 13,3). Visszatérése alapja annak a hitnek, amely örök életet biztosít: „aki az én ígéret hallgatja, és hisz annak, aki engem küldött, annak örök élete van, (...) átment (*metabebéken*) a halálból az életre” (Jn 5,24). Pál apostol a keresztségben részesült személy életének ezt az újdonságát (Róm 6,4; vö. Kol 2,12) a felöltözés képével társítja. A Teremtés könyve szerint a bűn következményeit kapcsolataiban viselő ember nem vesztette el Isten gondoskodó, irgalmas szeretetét. A mezítelenné lett embert Isten „felöltöztette” (Ter 3,21). A megkeresztelt ember — aki elfogadta Isten Jézusban felkínált barátságát — „Krisztusba öltözött” (Gal 3,27; Róm 13,14). Életformája krisztusi élet, Krisztus élete, mely az ember testi mivoltát igényli. Új emberként testi mivoltunkban, kapcsolatainkban, mindennapi döntéseinkben, életünk egészével vagyunk hivatottak Isten tiszteletét bemutatni (Róm 12,1–2).¹¹

¹¹Romeo Cavedo: *Corporeità*. In Pietro Rossano – Gianfranco Ravasi – Antonio Girlanda (szerk.): *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*. San Paolo, Cinisello Balsamo, 1996, 308–321, 319–321.

Szembenézni a halállal ijesztő találkozás végességünkkel, fájdalmat és hiányt okoz, gyakran érthetetlennek, értelmetlennek tűnik. Jézus is szomorúsággal, félelemmel néz sorsa beteljesedése elé (Mk 14,32; Mt 26,38; Lk 22,42–44). Halála zavart, félelmet, a kudarc érzését hagyja tanítványaiban. A test hiánya az üres sírban jel. Jelentése a Feltámadott más módon, tér és idő korlátainak alá nem vetett, dicsőséges testben való megjelenése és a Lélek megvilágosító ajándéka (Jn 14,26; 15,26) által tárul fel. A Feltámadott visszatér az Atyjához, hogy mi gyermekeiként Atyánknak ismerjük fel őt (Jn 1,12; 20,17). Elmegy, mert ez a feltétele annak, hogy a másik Szószóló, a Lélek eljöjjön (Jn 16,7; 20,22). A Feltámadottal való találkozás a tanítványok helyzetét a világban olyanná teszi, mint amilyen az Atyától küldött Jézusé volt (Jn 20,21; vö. 17,16–18): küldöttek a világban, tudva, hogy mi lakik az emberben, tapasztalva a világ ellentmondásosságát, vagy éppen gyűlöletét (Jn 15,19.24). Aki a megtestesülés által a világba jött, azért ment el, hogy helyet készítsen (Jn 14,2–3). Övéi, akiket nem hagyott egyedül, ismerik az utat, ahová megy (Jn 14,4): általa életük és haláluk részesedés Életében és átmenetében.

A carceri remeteség egyik kápolnájában különös feszület áll. A keresztről levétel pillanatát rögzíti. Az anya emeli le a Fiú testét, akinek karja anyja vállára hull. Ebben a két testet egybeölelő odahanyatlásban a gyöngévé lett Istenfiú látszik emelni az őt szeretettel ölelő asszonyt. Isten, világba lépő teste, megtartó keze által magához öleli a törékeny, vágó, kicsiny testi embert.